

BISERICA și ȘCOLA.

Fóia bisericescă, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 2 fl. 50 cr.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr., pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERTIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl. v. a.

Correspondentele se se adreseze Redacțiunei

„BISERICA și ȘCOLA.“

Êr banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Promemoria

Clerului și inteligenții laice române ortodoxe.

II. Și în capul acestui articol trebuie să pun unele explicațiuni spre înlesnirea priceperii celor-ce au să urmeze.

Ierarhia rasciană, întemeiată prin diplomele împărătesci dela 1690 - 1695, ca și scutirea dincóci a marelui colonii cernoviciane, din capul locului, așa rezultă cel puțin din consecințe, a fost expres calculate numai pentru scurt timp, adică până când va succeda a bate și scóte pe Turc din părțile Patriarhatului sêrbesc, care patriarhat se estindea peste Sêrbia vechiă și întreg Iliricul. După-ce însă trecură câți-va ani și colonia rasciană, imprăsciată prin diverse ținuturi și orașe, prin purtarea ómenilor sei, mai vêrtos a celor armați și privilegiați, devenise pretutindeni rău suferită și tractată, Patriarhul și cu fruntașii popoului, încă de pe la 1694 începuseră a stărui în Viena, ca să li-se cedeze un ținut sêu teritoriu, al lor propriu, unde să se pótă ei concentra și forma un corp politic-național compact, și să-și pótă esercia neconturbați drepturile și imunitățile privilegiale. Pe această cale, după unele încercări nesuccese, pe la 1695 li s'a destinat locuri de aședare în *Rumania* din drépta gurei Murêșului și *Ienopolia* (Vlașca), „sic dicta Parva Valachia“, până în Zărând, unde aședându-se, au format granița militară dela Murêș și au devenit element puternic aci, în contra Turcului din Bănat și în contra mișcărilor Rakocziene, familiarisându-se cu ideea da-și găsi aci patria viitorului; dar Metropoliă lor a continuat a se considera și purta ca apartinătoare la *Ipec*, resp. *inlocuitoare a auctorității*, și moștenitoare a drepturilor acelei Patriarhii antice. Pe această basă, nerecunoscută nici odată aici în Ungaria, êr de împărăția din Viena — la început cu ambe mâinile primită și subscrisă, mai târziu — restălmăcită, în urmă ignorată și chiar respinsă; de cătră cei — parte mare în posesorio însă, morțiș afirmată și susținută — în faptă prin

ocuparea și esercierea jurisdicțiunei ierarhice peste tóte popórele ortodoxe, și acesta cu ignorarea absolută a acestora în întreaga sferă de activitate administrativă și legislativă sêu organizătoare a bisericeii comune, astfel prin abus făcând dintr'o Metropoliă comună, — un domeniu al lor exclusiv, cu tóte folósele politice, morale, culturale și materiale, astfel creându-și ei însiși prin ambițiune próstă și prin lâcomiă, ca și Grecii odinióră — germeul degenărării și decăderii în cel mai de aprópe viitoriu!

Scaun și resp. reședință arhiepiscopală și metropolitană neesistând dincóci nicăiri, noua Metropoliă rasciană în cei dintâi cam 50 de ani era — așa dicând ambulată.

Cel dintâiu Arhiepiscop și resp. *Metropolit* a fost însuș Patriarhul *Arseniu Cernovici*, de atare recunoscut prin Împêratul *Leopold I*; el a trăit mai vêrtos în Viena, apoi în Buda și St. Andrei, unde avea mulți credincioși de valóre, care îl sprijineau în luptele sale continue — și în sus cu cei dela putere, pentru nerespectarea privilegiilor, și în jos cu mulțimea, din cauza nemulțămirii generale. El a reposat la 1706 în Viena, nelăsând nici o urmă după sine, că s'ar fi interesat câtuș de puțin de credincioșii sêi români, măcar-că togmai pe timpul sêu grasă — pusă în mișcare de cardinalul și cancelarul împêrătesc *Colonic*, firesce cu incuviințarea prênaltă și cu binecuvântarea sântului Părinte din Roma — așa-numita *sânta-unire*, atât în Transilvania, printre Români, precum și în Croația, printre Sêrbi și Români.

La anul 1707, adunându-se Congres național în Mănăstirea *Cruseol*, în Sirmiu, din jos de Carlovêț, a ales

Al doilea Arhiepiscop și *Metropolit*, pe episcopul Aradului și nominal al Timișorin, *Isaia Giacovici*, pe acela, despre care am atins în nrul precedent, că — a mutat scaunul episcopiei de Ienopole la Arad. Dar el ni-a mai lăsat și alte suveniruri, ce merită a fi notate. El pe lângă dupla episcopie, mai ținea ca Archimandrit — bogata Mănăstire a Cruse-

dolului și tot ca episcop al Ienopolei, sub cuvânt că această episcopie ar fi fost oarecum familiară a *Brancovicescilor*, apoi și mănăstirile *Cruședol* cu cea învecinată acesteia și asemenea bine dotată a *Ghergetegului*, ar fi fost *Brancovicescii ctitori* întemeiători; *ér Giacovici* quasi succesor al acelei ilustre familii, prin împăratul *Leopold I*, cu diploma din 1691, ca nouă dotațiune i-s'a dat drept de proprietate pentru el și următorii lui în *Diecesa Ienopolei* — și această Mănăstire, érá el, făcându-se *Metropolit*, cu scaunul în Mănăstirea sa *Cruședol*, a donat venitul Mănăstirii *Ghergeteg Metropolitiei*, adecă — *sieși* și următorilor sei în scaun, ceea-ce s'a și observat pân' la al IX-lea *Metropolit Pavel Nenadovici*, care a cedat acel venit Mănăstirii, fiind ea réu decădută, deci reînnoind'o și înfrumșeșind'o și punénd'o în bună-stare materială.

Dar ambițiosul și lăcomosul *Metropolit Giacovici*, séu „*Diacovics*,” — cum îl scriu auctorii latini și germani, n'a avut lung timp parte de averea și mărirea sa astfel căștigată, răposând el după o stăpânire de abia un an; și după o vacanță de aproape doi ani, la 1710 adunându-se Congres — tot în Mănăstirea *Cruședol*, unde se stabilise scaunul sub *Giacovici*, a fost ales

Al treilea *Archiepiscop și Metropolit Sofroniu Podgoricean*, episcopul *Pacrațului*, carele și el a trăit numai un an răposând la 1711.

Și acum, daci începe confusiunea și divergența în date și opinii a scriitorilor, care confusiune ține peste 25 ani. Eu voui urma combinațiunilor mele proprie, pe baza împrejurărilor mie cunoscute ca positive.

La anul 1713 a fost adunat Congres electoral în *Cruședol*, despre care Congres nici *Csaplovici*, nici *Jireček* în opurile lor speciale, nu fac amintire, *ér* cronicile sêrbesci ni spun, că acel Congres a ales pe

Al patrulea *Metropolit sêrbesc* în persóna episcopului de Buda, *Vicențiu Popovici*, care a trăit până la 1725; se însémnă mai departe, că acestuia i-a fost dat avisul dela împărăția, ca să-și mute scaunul, nu la *Belgrad*, cum dic unii, ci la *Carlovet*; dar se șcie, că acilea neafiându-se localitate potrivită de reședință, el s'a mutat la domeniul *Dalea*, primit decurénd ca dotațiune dela împărăția; într'aceea, prin pacea cu *Turcia* dela 1718, *Austria* devenind stăpână peste *Belgrad* și *Serbia* până la *Morava* și *Timoc*. (precum și peste *România-mică*, până la *Olt*), *ér* *Metropolitul* în urma unui morb perđându-și graiul devenind *mut*, cum se dá cu socotélă, încă dela 1718 îi s'a substituit un administrator, anume pentru părțile învecinate cu *Belgradul*, și — nu prin alegere, căci Congresul care la 1718 s'a adunat în *Dalea*, n'a fost electoral, ci numai gravaminal, ci prin denumire împărătescă, în persóna episcopului *Moise Petrovici*, despre care am vorbit în prima parte a acestui articlu. Acest episcop substitut, la 1724, cum se vede, a fost numit *Metropolit* al *Serbiei* și s'a mutat

la *Belgrad*, unde prin Congresul național, adunat acolo la 1726 — a fost ales

Al cincelea *Archiepiscop și Metropolit*, pentru întrégă *Biserica ortodocsă* de sub stăpânirea *Austriei*, devenindu-i astfel episcop sufragan al séu și episcopul *Rimnicului*, *Inocente*, dela care avem cartea tipărită la 1730 sub titlul: „*Evhologion, adecă Molitvelnic*”, închinată (citez verbal,) „*Présfințitului și prépravoslavnicului Archiepiscopului al Bêlgradului, și Metropolitului a tot creștinescul norod de subt stăpânirea présfințitului Împărat al Romii, în Servia, în Slavonia, în Hungaria, în Horvația, în Sirmia, în Ugrovalachia chesaricescă, în Bănatul Temișoarului, și al préimăltăței chesaricești mării Sfatnic, chiriu chir Moisei Petrovici, cu smerită plecăciune!*” Incă un document eclatant această carte — despre comuniunea *Metropolitiei*, din capul locului.

Acest al 5-lea *Metropolit* a fost bărbat foarte însemnat și de merite neperitoare — pentru *Sêrbi*. El a regulat clerul, a întemeiat școle pentru popor, aducénd cărți și institutori din *Rusia*, a introdus — în locul psaltichiilor grecesci o cântare mai potrivită în *Biserici* etc. El a răposat în *Belgrad* la 1731. Deci adunându-se Congres electoral tot acolo în acelaș an, a ales

Al șéselea *Metropolit*, pe episcopul *Aradului Vicențiu Iovanovici*, tot cu scaunul în *Belgradul Serbiei*, dar între împrejurări foarte grele, cari au contribuit a-i amări și — chiar scurtă vieța. A fost bărbat zelos pentru științe, a introdus clase latine și a sporit școlile populare la *Sêrbi*. Insă nemulțămirea generală pentru reacțiunea ce tot mereu creșcea în *Viena* față cu drepturile privilegiale ce în mod pré simțit se restringea u, nu se mai putea molcomi, special propagarea cu violență a *unirei*, era de nemai suferit, — în care privință baronul *Bartenstein*, ca membru al *Comisiunei* investigătoare se rostescă că — „în istoria bisericescă, dela începutul creștinătății, abia se mai pomenesc exemple de asemenea procedură la convertire!” Deci la 1734 s'a ținut Congres gravaminal în *Belgrad*, foarte sgomotos, mai cu sémă din partea reprezentanților militari; dar fără de vr'un remediu; astfel apoi au prupt conspirațiunea militarilor cu colonelul *Pera Segedinaț*, în cetatea *Aradului*, în care urmare numitul a fost executat și tăiat în patru la Buda 1735, *ér* conșoții lui decapitați, apoi *Metropolitul* cu Congresul, pentru de a paralisa acel nefericit complot, aduși în necesitatea d-a vota, pe speșele *Bisericei*, un regiment de usari, („pravoslavnoia regularnia iliricesca Regimenta,“) care va să dică: *Regiment iliric ortodocs*, al cărui proprietariu și colonel era chiar *Metropolitul*, *ér* după aceea deschidéndu-se resboiul cu *Turcul*, l-a înlocuit — principele *Cantacuzin*. A răposat acest *Metropolit* chiar la începutul resboiului dela 1737; *ér* scaunul vacant, cevaș mai târđiu s'a dat în administrațiune pa-

triarchului *Arseniu IV* chemat anume din Ipec, precum vom vedea în următorul articol.

Bêtrânul.

Serbările religioase culturale

dela

Sân-Miclăușul-mare.

Nimic mai mareș și impunător, că sublimitatea cultului nostru, când acela se face cu demnitatea recerută.

Puterea de viață a ori și cărei societăți, se manifestează în acțiunile sale.

Biserica noastră, nici când nu s'a afirmat atât de impunător în Sân-Miclăușul-mare, ca și cu ocazia punerii petrii fundamentale a nou edificăndei biserici, întemplate la 8 Septemvrie a. c.

Sunt nu numai mângâitoare de suflet, dar și înălțătoare de inimi, atari manifestațiuni!

La 9 ore a. m. s'a oficiat s. liturghie de către Prea On. Domn Paul Miulescu, însoțit fiind de preoții: Svetoniu Petrovici, George Balan, Demetriu Blaga, Petru Pascu, Ioan Popovici, Ioan Halmagean și preotul sârbesc; responsurile s'au executat de către corul de băieți și cel micșt, sub conducerea braviilor dirigenți: Antoniu Minișan și Atanasie Lipovan.

Dintre învățatori erau prezenți: Iuliu Vuia, Ioachim Muntean, Petru Baran, Mihail Stanciu, Iuliu Teța, Ioan Popa, Aureliu Micloși, Simeon Andron, Panaiot Boierescu și Ioan Filip.

La finea s. liturghiei, îmbrăcându-se și preoții Silviu Bichician și Ioan Stana, am purces cu lithia în spre edificănda biserică, prin strada principală.

Impunătoare și măreță a fost această manifestațiune religioasă, ca și carea n'a mai vădut Sân-Miclăușul-mare.

Nainte mergeau băeții ministranți, praporii porțați de toate clasele măestrilor, 8 preoți și protopopul, înconjurați de membrii corporațiunei măestrilor, portând sfeșnicele mari, învățatorii, corul vocal, frumoasa cunună de dame și d-nii, apoi poporul.

Ajunși între zidurile deja de jumătate ridicate ale spațioasei biserici, s'a servit sântirea apei, ér la fine pétra fundamentală.

Prea On. D. P. Miulescu a cetit memoriul, care avea mai multe adnesce, și a ținut un călduros cuvânt către popor despre nemurirea sufletulu', și consolarea carea ni-o dá numai religiunea în împrejurările grele ale acestei vieți, ear la fine a arêtat cum biserica noastră națională robită do veacuri, a fost e-

liberată de marele Andreiu, Moisi al nostru, carele a scos Sionul român de sub streinul Vavilon.

După amez la orele 1/2 4 s'a constituit în sala cea mare a casei orașului, despărțemântul Sân-Miclăușului mare asociațiunei pentru cultura poporului român, sub conducerea delegatului comitetului central, a Spect. D. Dr. Nestor Oprean, carele a deschis adunarea prin un cuvânt ocașional.

Învățătorul Vuia a salutat „A s t r a“ pe câmpiile Torontalului, arêtând cu date istorice, că numai cultura a asigurat vieță poporilor

Biurul adhoc s'a constituit, denumindu-se de notar Dl. Traian Stoicanescu ér de cassar Iuliu Vuia. În scopul înscrierii membrilor, s'a suspins ședința și âst-mod s'au înscriș 38 membrii și s'a încassat 99 fl.

Laudă merită Nercienții, cari au fost atât de frumos reprezentați.

În comitet s'a ales: director Prea On. Paul Miulescu, membrii Dr. Laurian Luca, Dr. Nestor Oprean, Traian Stoicanescu și Ioachim Muntean.

Fie, că aceste acte se fie de bun augur pentru viitoriul bisericeii și al poporului nostru din Torontalul nordic.

Comloșul bănățean, 14 Septembrie 1898.

Iuliu Vuia.

Prelegeri din teoria musicală.

Scopul școalei poporale este a-l pregăti pe elev pentru însușirea tuturor cunoștințelor, cari în viața omenească au mențiunea de a-i servi de basă solidă pentru promovarea lui în tot ce este bine, frumos și nobil.

Astăzi, când spiritul timpului actual predominant fără prevedere își continuă acțiunea detrimentală pentru viața poporului nostru și a vieții lui religioase-morale ne captivează pe toții în genere, ca, în interesul poporului nostru se conlucrăm în mod compact și cimentar sacrificându-ne totul, și asigurându-i fără pretensii și interese materiale favorul nostru, sprijinul nostru moral și material posibil.

Cu scopul, ca se susținem prestigiul caracterului religios-moral a poporului nostru să recere înfișarea unor instituțiuni cu scopuri culturale religioase și morale; — dintre cari, una de cea mai mare importanță în mijlocul căreia, corelațiunile inteligenței noastre dela sate: a preoților și învățătorilor cu poporul credincios lor ar fi mai apropiat, sunt în primul loc: corurile noastre vocale de caractere bisericesci. Este incontestabil lucru, și prea palpabile doveđi avem, susținând fără motive de îndoială despre starea culturală și morală a respectivelor comune bisericesci, unde sunt atari societăți

de cântare respective coruri vocale bine dirijate, conduse și disciplinate.

În atari locuri, fluctuațiunea în tot ce este bine, frumos și nobil se simte și pe și cum înaintează. Vedem în astfelu de comuze mulțime de credincioși cu simțăminte pioase și sentimente morale dezvoltate cari duc o viață modestă și cu demnitate creștinească, și cari peste tot sunt cele mai fidele caractere față de biserică și față de poezătorii spirituali aceleia să a conducătorilor lor.

Influența muzicii ce ș'o exercită asupra dezvoltării spirituale a omenirii este nedisputabilă din cele prețise.

În timpurile vechi la popoarele antice în vechime arta musicală își are mențiunea a insufla cu raiu și insuflăre în luptă la popoarele grece și romane. Ași prin muzică noi țintim mai mult la desceptarea și dezvoltarea sentimentului religios-moral prin nobilitarea inimii și a voinței poporului nostru. Succesele câștigate prin societățile noastre de cântare sunt dovedite; căci în asemenea locuri vedem oameni descepti, știutori de carte și lectori buni; pe lângă aceea, creștini adevărați și iubitori de biserică.

În programul de învățământ al scoalei populare s'au necesitat a se insera ca obiect de învățământ obligator și cântarea bisericească și națională; și amăsurat scopului ce-l dorim se ajungem prin acest obiect de învățământ, și prevădend că elevii scoalei populare arată interese și insuflăre față de acest obiect și avend considerațiunea, că acești mici băeți au se devină membri folositori societății omenești, bisericești și națiunii din care fac parte, ținend mai departe în vedere rezultatele modeste câștigate cu corul meu vocal, constituit în parte mare din acei micuți băeți foști odată elevi ai mei că au lipsă de oareș-cari cunoștințe teoretice și practice din studiul muzicii, încă în școala poporală, las se urmeze vr'o câteva exemple cu concepte principale din istoria musicală și tractarea metodică a aceloră:

1. Ideia despre „Sunet“.

O peatră lovită de masă produce un sunet său ton. Asemenea coarda unei violini fiind atinsă cu degetul produce un sunet. Sunetul petrii nu este plăcut nici regulat, a violinei însă este plăcut și regulat.

Vedem deci fiilor, că unele sunete sunt plăcute și regulate; ear' altele neplăcute și neregulate. Sunete regulate și plăcute putem produce prin toate instrumentele musicale, de aceea și sunetele ce le câștigăm prin aceste instrumente se numesc sunete musicale; ear' mersul trăsorii, larma băeților, mugetul vitelor, freametul frunzelor sunt sunete neregulate și neplăcute; de aceea se mai numesc și vnete, sgomote etc.

Recapitulățiune: Ce produce o peatră lovită de masă?

Ce produce o violină fiind atinsă córdă ei cu degetul?

Cum este sunetul petrii? — violinei?

De câte feluri sunt sunetele?

Prin ce mai putem produce sunete plăcute și regulate?

Cum se mai numesc sunetele plăcute și regulate?

Spune vr'o câteva sunete neplăcute și neregulate!

Cum se mai numesc acestea?

2. Semnul sunetului (Nota)

La cetire și scriere ne-am folosit arătând numele sonorilor cuvintelor prin anumite semne seu icoane, pe cari noi le-am numit litere.

Precum la cetire și scriere ne-am folosit de unele semne seu icóne (litere) așa și la cântare sunetele încă au icóne. Icoana sunetului în cântare este o nulă ovală seu un punct oval.

Icoana sunetului în cântare se numește notă.

Recapitulățiune:

Cum se numesc semnele sunetelor în scriere și cetire?

Are și sunetul cântărei semn?

Cum se numește semnul sunetului în cântare?

Cum se scrie nota? Ce numim notă?

NB. Aici vom deprinde elevii, a scrie notele cât mai de multe ori, dădându-i a scrie cât mai frumos și mai precis.

3. Formele notelor.

Precum la scriere și cetire sunt felurite formele literilor așa și în muzică sunt felurite formele notelor.

Când cântăm o cântare auzim că în unele locuri sonorile se cântă mai lungite, ear' într'altele mai repede seu de tot repede; de aici vedem, că unele note arată o durată de timp mai mare, ear' altele mai mică.

Sonul cel mai lung al unei note are forma unei nule ovală. Învățătorul destoinic arată pe tablă scriindu-o, ear' pe cele lalte ce urmează sub dēnsa în ordine succesivă și arată o durată de timp, cât am număra 1, 2, 3, 4, după plac.

Nota aceasta se numește notă întregă.

O notă care arată o durată de timp cât numărăm 1, 2, adecă jumătate din cea întregă se numește notă de jumătate, și se însemnă cu o nulă ovală prelungind în sus seu în jos la un capăt al nulei ovale, o liniă verticală.

O notă, care arată o durată de timp cât numărăm 1, adecă jumătate din nota de jumătate se numește notă pătrimă; și se însemnă cu un punct oval prelungind în sus seu în jos o liniă verticală.

Dacă nota pătrimă, are un stég seu cârlig în partea de sus seu jos a liniei verticale se inumește notă optimă.

Optima de notă este jumătate din nota pătrimă.

Două note optime se cântă într'o durată de timp cât numărăm unu.

Nota care are două stéguri séu cărlige în partea de sus séu jos a liniei verticale se numește *n o t ă d e ș e s e s p r e - d e c i m e*.

Nota de șese-spre-decime este jumătate din nota optimă.

Patru note șese spre-decime se cântă într'o durată de timp cât numărăm unu.

Afară de aceste note esențiale care obvin ținic în cântare mai sunt și alte note precum notă de trei deci și doime, notă de șese deci și pătrime, ambele arată executarea unor note intru'n mod de tot repede, — nota numită *b r e v i s* carea are forma unui paralelogram având o durată de două note întregi.

Recapitulațiune: Ce aușim la unele sonuri, când cântăm o cântare? Ce formă are nota întrégă? Ce numim notă întrégă? Ce numim notă de jumătate? Cum se însemnă nota de jumătate? etc.

4. Portativul (Sistem liniar séu sistemul liniilor).

Notele se scriu pe o grupă de cinci linii orizontale și paralele, care se numesc *p o r t a t i v*.

Notele se scriu pe aceste cinci linii și între linii, și se scriu după, cum cere necesitatea cântării pe liniile mai jos séu mai sus a portativului (Lucru firesc, aici va purcede învățătorul pe cale intuitivă desemnând sistemul liniar pe tabla școlei.)

Recapitulațiune:

Pe ce se scriu notele? Ce numim portativ? Cum se scriu notele pe portativ? etc.

5. Liniile ajutătoare (suplinitóre.)

O cântare putem cânta mai jos séu mai sus.

Cântând o cântare sus, suntem nevoiți a mai adauge pe lângă grupa de cinci linii încă alte linii nouă de asupra portativului; asemenea cântând o cântare mai jos, suntem siliți a scrie alte linii nouă de desuptul portativului prin ce s'ar naște o mulțime de linii cari ne-ar împedeca din ușorința cântărei, — de aceea în locul astora ne folosim de unele linii mici puse de asupra séu de desuptul portativului în ordine paralelă și în aceeași depărtare una de alta. Aceste linii fiind-că suplinesc liniile lungi, se numesc linii *a j u t ă t ă r e* séu *s u p l i n i t ă r e*.

Notele se scriu pe linii și între liniile suplinitóre (și aci propunătorul va desemna liniile suplinitóre pe tabla școlei).

Recapitulațiune:

Cum putem cânta o cântare?

Cântând o cântare mai sus sau mai jos la ce suntem nevoiți?

Cum am poté cânta o cântare scrisă pe o grupă e mai multe linii? etc.

6. Numirea notelor.

Fie care notă secetesce prin o literă séu monosilabă. Litere séu monosilabe sunt șapte lângă cari se mai aduge și a opta literă séu monosilabă pentru repetirea tonului dintéiu. Aceste litere séu monosilabe sunt: c, d, e, f, g, a, h, și repetirea tonului prim e: séu do, re, mi, fa, sol, la, si, și repetirea celui dintéiu do.

Aceste opt tonuri la olaltă fac o octavă (scară séu gamă). Notele se cetesc din jos în sus astfel: e, d, e, f, g, a, h, c, séu do, re, mi, fa, sol, la, si, do. Recapitulațiune: Prin ce se cetesce fie care notă? De câte litere séu monosilabe ne folosim la cetirea notelor? Ce înțelegem noi sub octavă? etc.

În modul ăsta tractez eu la dezvoltarea elementelor din teoria musicală în lipsa manualelor cari ar fi acomodate pentru școlă. — Urméză apoi succesive tractarea și dezvoltarea: Cneilor musicale, Pausele, Punctul, (Prelungirea notelor și a pauselor). Semnele de alterațiune (Accidente séu semne de schimbarea sunetului) Semnul îndreptătoriu (Becar séu Semnul restituirii) Semnul legăturii, Triola, etc. etc. cu un cuvânt, se va însuși din partea băeților toate acelea cunoștințe din vastul studiu musical, de cari au ne-n-cungiurată lipsă la studierea pieselor musicale corale ulterioare; și pentru evitarea dificultăților multifarie, ce în asemenea casuri dirigintele nu le întâmpină; ear' interesul față de cor atât a dirigentului cât și a coriștilor se dezvoltă și se întăresce.

Aureliu Bădescu.
învățător.

D I V E R S E.

† *Necrolog.* Înregistrăm cu durere, că vrednicul paroch din Cenadul-sêrbesc, părintele *George C. Telescu*, după un morb acut, împărțit fiind cu stete taine, în etate de abia 30-ani, și după un serviciu preoțesc de 7-ani în comuna sa natală în ziua de 27 a lunii Septem. st. n. a răposat în Domnul, lăsând în cel mai profund doliu pe neconsolabila sa soție *Flórea n. Bozgan*, pe micii orfani *Aurora* și *Romul*, pe bătrâna sa mamă, pe frații, surorile și rudeniile sale, și pe credincioșii și biserica noastră din comuna *Cenadul-sêrbesc*.

Răposatul în Domnul era un preot, care prin tactul séu pastoral, prin manierele sale plăcute, prin cultura și inteligenta sa a știut să-și câștige stima și iubirea necesară din partea poporenilor séi, și încrederea superiorilor séi.

Cine a cunoscut pe răposatul, frapat va rămâne de rapiditatea înspăimântătoare cu carea s'a stins robustul și simpaticul *Telescu* în flórea etății sale, și plecându-și cu umilintă fruntea înaintea atotputerniciei lui *D-șeu*, va exlama cu psalmistul: „deșertăciunea deșertăciunilor“.

E grea lovitura ce o suferă biserica noastră și în special poporul nostru credincios din Cenadul-sêrbesc, pentru-că în dânsul și-au perdut pe păstorul cel bun, care sufletul și-l punea pentru turma sa, carele prin rju-

mósele sale cunoscințe era în stare de a-le apăra interesele lor vitale cu succes.

Rămășițele pămîntești a-le răposatului au fost aședate cu solemnitătea meritată în 29 Septembrie în cimiteriul din Cenad, în prezența unui frumos număr de inteligenți din Cenad și a întreg poporului nostru credincios din Cenad.

Serviciul funebral s'a oficiat prin părinții: P. Petrovici din S.-Nicolaul-mare, Ierosim Luțai și Romul Nestor din Cenadul-megiar, preotul sârbesc din Cenadul sârbesc Putici, Virgil Negru din Igrîș, și Petru Pascu și Ioan Popovici din Pesac.

La finea serviciului divin părintele S. Petrovici a ținut o frumoasă cuvîntare funebrală, în care după-ce a descris viața și activitatea defunctului, a dat expresiune durerii ce o întîmpină biserica noastră și poporul nostru credincios din Cenadul sârbesc.

Rugăm pe Dumnezeu, ca nobilul suflet al regretatului defunct să-și așeze în sinurile dreptilor, ear' întristatei familii, atât de greu cercate, să-și trimită mîngăiere și alinare în durerea și suferința îndurată.

In veci amintirea lui!

† **Necrolog.** Despre înmormântarea regretatului Gavril Secoșan ales paroh în Toracul-mic un amic al fíiei noastre ne comunică următoarele: În ființa de față a lor sute de privitori Mercuri în 16/28 Sept. a. c. în orele p. m. au petrecut la mormînt pe alesul paroh al comunei Toracul-mic Gavril Secoșan teol. abs. din Toracul-mare. Servițul funebral s'a sêvêrșit de 5 preoți în frunte cu veteranul paroh emerit local Teodor Tempea, asistat de veteranul paroh emerit Iosif Suci din Lipova preoții locali: Paul Tempea și Iosif Secoșan precum și de parochul Vincențiu Petroviciu din Toracul-mic.

După-ce în st. biserică îndesată de public, sa finit măestosul și prê frumosul servițiu, la care au mai contribuit cu concursul lor învățatorii locali Petru Avramuț, Iuliu Rașa și Nicolau Onciu precum și învățatorii George Serb, Petru Mihaiu și Dêmian Terlai din Toracul-mic, parochul Paul Tempea prin un discurs în care a arătat deșertăciunea lumii acesteia, dar mai ales prin adioul pătrunđetor luat în numele răposatului dela iubiiții sei părinți, a stors lacrimi din ochii ascultătorilor.

Imediat părintele Vicențiu Petrovici paroch în Toracul-mic a pronunțat un frumos discurs în numele bisericeii și parochiei alesului decedat.

Sub tot decursul servițiului divin, care a durat 4 ore, au cântat corul vocal din loc condus de învățatorul Iuliu Rașa.

La grópă învățatorul Petru Avramuțiu din Toracul-mare și-a luat într'un mod pătrunđetor adio dela fostul său elev de școlă, arătând talentul și însușirile frumoșe a-le defunctului.

Fio-i țărêna ușoră și memoria binecuvîntată!

* **Conferința** preoțescă-învêțorêscă din protopresbiteratul Aradului sê va ținê în 1/13 Octombrie a. c. la orele 9 a. m. la școlă din centrul Aradului.

* **Himen.** D-nul Aurel Popovici teolog abs. și-a încredințat de fîitóre soție pre d-ra Maria Dascală învățătoare în com. Rachita. — Felicitările noastre!

* **Averea Ungariei.** Averea statului ungar a fost pe 1897 după socoțile finale următorea:

Imobile 1,678,031,696 fl. Recuise 170,612,225 fl. Bani gata 124.786,654 fl. Hârtii de valóre 53 723,566 fl. Pretensiuni în hârtii de valóre 4,198,802 fl., pretensiuni în bani gata 575.765,329 fl. și pretensiuni în restanțe active 433.155,037 fl. La olaltă: 3 040,273,312 fl.

Iar datoria statului a fost 2.212,986,833 fl. Datorii de stat în hârtii de valóre 14 891.402 fl., în restanțe pasive 250.067,049 fl. La olaltă: 2.477,945,335 fl.

Rêmane deci că statul ungar a avut cu finea anului 1897, o avere curată de 562.327,976 fl.

* **Urcarea salariilor oficerilor.** „Fremdenblatt“ confirmă scriea, că în ministeriul de războiu s'a lucrat un proiect pentru urcarea salariilor oficerilor. Proiectul are în vedere cu deosebire rangul de căpitan și de locotenent colonel, căci cei mai mulți dintre oficeri în acest rang se despart de serviciul activ. În înțelesul proiectului, salariul unui căpitan se va urca dela 1200 la 1500 fl., ér al unui locotenent-colonel dela 2100 la 3000 fl. Proportional se vor urca și salariile selorlaltii oficeri.

* **Bibliografie.** În tipografia connaționalului nostru Dl. A. Todoran din Gherla prind a-mi tipări scrierile mele în broșure de câte 3 côle 8° mare (48 pagine) și invelitóre. Primul volum ce e sub tipar se chiamă „Novele și Schițe.“

Volumul întreg de (10—12 broșure) abonat anticipative costă 3 fl. (opt franci) ér abonat în broșure separate 40 cr. (1 franc) fie-care broșură — spedită franco.

Abonamentele sunt a se face numai la auctorul Ioan Popu Reteganul în Ketteg (Transilvania).

* **Armata statelor mari.** Cea mai mare armată o are Francia. Contingentul armatei în timp de pace e 3,100.000. În Rusia e 3,000.000, în Germania earăși 3,000.000. Cu susținerea armatei Francia spesează anual 25,000.000 franci, Germania 30,000.000, Rusia 30,000.000. Artileria cea mai puternică o are Francia. În cas de războiu poate eși pe câmpul de luptă cu 4400 tunuri, pe când Germania la olaltă cu Rusia abia au 5000 tunuri. Raportul între numărul populațiunei și numărul ostașilor în aceste state e următorul: În Francia numărul populațiunei e 81,000.000, ear, ai armatei 3,100.000, în Germania populațiunea e 63,000 000, armata 3,000.000, în Rusia populațiunea e 114,000.000. armata 3,000.000. În Austro-Ungaria armata e 1,500.000, populațiunea 38,000.000. Deși relativ la celelalte state Austro-Ungaria are mai mică miliție, cu toate acestea darea pentru armată la noi e mai mare, fiind mic numărul populațiunei.

* **Peste canalul La Manche cu inotul.** Un cas ne mai pomenit povestesc diarele din Londra. Un anumit Holmes a trecut canalul La Manche cu inotul. A plecat de pe țermul Angliei la 8 ore dimineața și sara la 8 ore e ajuns la țermul francez. În tot decursul acesta, a fost petrecut de o barcă cu mai mulți matrozi, spre a-și sta în ajutor în cas de lipsă. La ameazi inotătorul a mân-

cat tot inotând. Curajosul inotător are de gând să mai intrepreindă odată cutezata-și călătorie.

* *Impăratul Wilhelm la Palestina.* Suita, care va însoți împăratul și pe împărătesa în călătoria la Palestina va fi compusă din vre o sută de persoane: dame de onoare, funcționari ai curții, militari și servitori. Călătoria se va face peste Constantinopol, unde va fi mare primire la Sultan. De aici, peste marea de Marmara, Dardanele, marea Egeică, apoi d'alungul cotei Palestinei prin marea Levantină, pe la Beirut, Sidon, Tirus până la Hephah. Aici se face debarcarea la 14 Octomvre. De aici se face călătoria pe uscat până la Ierusalim, unde va sosi la 17 Octomvre. La 19 Octomvre se va face înaugurarea bisericii Mântuitorului, cu mare pompă. Din Ierusalim se vor face mici excursiuni la Ierichon, Vifleim, locul nașterii Mântuitorului, Nazareth, Capernaum, lacul Tiberias etc.

* *„Almanachul inv. român“* a eșit de sub tipar și va apare în timpul mai scurt posibil, având următorul Cuprins: 1. Calendarial și notițe din tipicul bisericesc, pe an. școl. 1898/9 — 2. Date cronologice: a) Pe anul 1898, b) Din istoria literaturii. c) Din istoria patriei. — 3. Date genealogice: A) Austro-Ungaria. B) România. 4. Afaceri de poștă și telegraf: 1. Serviciul de scrisori. 2. Serviciul de mesagerie. 3. Tarifa pentru telegrame. — 5. Competințe de timbre și taxe scala timbrilor. — 6. Planul de învățământ, împărțit pe luni, pentru clasele 1—2, 3—4 și 5—6. — 7. Împărțirea orelor: înainte și după amiază. — 8. Consemnarea și clasificarea. — 9. Statistica și conspectul general. — 10. Șematismul — în estras — bisericeii ort. or. rom. 1. Metropolia 2. Diecezele, cu senatele școlare și institutele de învățământ, — 11. Șematismul în estras — a) Provinciei metrop. gr. cat. A) Metropolia. B) Diecezele. — 12. Reuniuni învățătorești: Reuniunea aradană; a Caransebeșului; a Gherlei (gr. cat.) și a Lugosului (gr. cat.) cu organismul și activitatea lor. — 13. Avântul literaturii noastre școlare. — 14. Învățătorii ca autori: 1. Andreescu Emeric (cu portret și date biografice) 2. Cătană George. 3. Dariu Ion. 4. Dogariu Dometiu. 5. Groșorean Iuliu. 6. Ion Pop Reteganul. 7. Vancu Petru și 8. Vuia Iuliu. — 15. Partea literară: a) Stefan Velovan (cu portret). b) Poesii: „Școala română“ de Al. Muntean al lui Vasile. Ștefăniță Vodă. — c) Despre istoria pedagogiei, de Ion Simu. — d) Conștiința demnității noastre, de Iuliu Vuia. — e) Spice de grâu, de George Cătană. — f) Din șaptele Deutunatei, de Maria Cioban. — g) Sentințe pedagogice. — h) Notiunea școlii populare, de Demetriu Pruneș. — i) Un suspin, de Vasile Sala. — l) Lecțiune practică din fizică, de Iuliu Birou. — m) Necesitatea și scopul instruirii deșemului în școala populară. — 16. Apendice: Dispozițiuni normative, Învățătorul ca soldat — Cartea esperințelor: Cărți împrumutate și date împrumut. Bilanțul. Notițe. Anunțuri de interes pentru învățători. Tot astfel și ajustarea tehnică încă va satisface așteptărilor, apărând legat frumos, cu hârtie fină și tipar acomodat Rog deci pe toți Domni abonenți deja insinuați, să binevoiască a-mi trimite prin mandat postal (Posta-utalvány) prețul de 1 fl. plus spesele postale, anume: 10 cr. (pentru trimiterea francată) ori 20 cr. (pentru cea recomandată) iar on. Dni cari au abonat mai multe esemplare, le vor primi cu rambursă cruțându-se astfel din spesele de poștă. În fine acei Stim. Domni și frați colegi, încă neinsinuați, binevoiască a se adresa ori s ub scri sului, trimițând și prețul ori Librăriei Diecesane din Caransebeș, de unde vor primi apoi și opșorul.

Recița-mont. (Resiczabánya) în Septembrie 1898.

Iosif Velcean,
învățător.

* *„Enciclopedia Română“*, publicată din însărcinarea și sub auspiciile „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“, după-cum s'a raportat cu altă ocaziune, a prezentat la adunarea generală a Asociațiunii, ținută în Beiuș, Tomul său I, care cuprinde 10.401 articole (A—Copenhaga) cu 120 harte și ilustrațiuni. După cum sântem informați redacțiunea acestei mari și importante publicațiuni a început deja lucrările pentru tomul II. și va publica încă în decursul lui Octomvre fasc. 11, în care se va termina litera C. și se vor începe articolele cu inițiala D. Publicarea fasciculelor se va face pe viitor în intervale cât mai scurte, astfel ca opui întreg se se poată termina încă în anul 1900. Re-mâne numai ca și abonații publicațiunii să se achite pe viitor cu mai mare punctualitate de angajamentele lor, deoarece după informațiunile luate dela editorul „Enciclopediei“, până acum 16% ale abonamentelor nu au fost achitate punctual la termenul stabilit în condițiunile de prenumărare. Abonații sânt deci rugați și pe această cale a contribui la asigurarea succesului acestei frumoase întreprinderi prin achitarea ratelor restante. Scoarțele, cari pentru prețul de fl. 1. — (resp. frci 2.50) se trimit abonaților franco și recomandat, sânt lucrute cu mult gust și eleganță, astfel că „Enciclopedia“ și după exteriorul ei va fi o decore pentru ori-ce bibliotecă. Comandele se adresează la editorul W. Kraft în Sibiu. Prețul unui tom face fl. 10.—, compactat fl. 11.60 (pentru România fr. 25.— resp. 28.50).

* *Osămintele lui Columb.* Din Madrid se anunță, că s'a decis transportarea osămintelor lui Cristofor Columb, descoperitorul Americii, din Havanna la Granada. S'au luat măsuri, ca readucerea lui Columb în patria mamă să se facă de urgență. În Granada se va aranja din acest incident o mare sərbare funebră.

* *Biciclarea s'ricăciosă sănătății.* Medicii Regnault și Bianchi au prezentat academei de științe din Paris un studiu interesant. Au esaminat pe trei tineri, cari au luat parte la o emulare de 72 de ceasuri cu biciclul, și au constatat următoarele: Cele mai multe organe interne le-au scădut esențial din pricine biciclului îndelungat. Îndeosebi au perdut din greutate: splina, ficatul și stomachul. Țesătura unturoasă de sub piele deasemenea a perdut cosiderabil din greutatea sa. Iar stomachul s'a îndepărtat dela stomach de 2—4 centimetri, și nervi inima cu 2—5 centimetri din situația lor obi-cinuită! Datele aceste arată până la evidentă, ca biciclarea e împreunată cu seriose paimojdii, chiar și pentru omeni cu constituție tineră sănătoasă.

Concurs.

Amăsurat ordinațiunei Venerabilului Consistoriu orădan de sub Nr. 1106/127 B. pentru îndeplinirea parohiei vacante Petid din protopresbiteratul Beliu, prin această se publică concurs cu termen de alegere pe 18/30 Octomvre a. c.

Emolumentele sunt: 5 și 1/2 jugere pământ parochial, cu arândă anuală de 48 fl.; folosirea morminților cu arândă anuală de 30 fl.; birul dela 180 Nri de căși câte o vică, în jumătate grâu la 1 fl 25 cr. și jumătate cururuz a 1 fl. de tot: 202 fl. 50 cr.; stolele de peste an la 90 fl.; locuință cu grădină de legumi 30 fl. Întrăga dotațiune anuală este de 400 fl. 50 cr. Să obsrvă cumcă

alesul paroch în înțelesul §-lui 8 din Regulam. pentru parochii până în Martiu 1899 are a da $\frac{1}{2}$ din venitul parochiei vânduvei și orfanului fostului preot Eut. Suciua.

Recurenții sunt poftiți a-se presenta la s. biserica de acolo pentru a servi, cânta și predica, ér suplicele până în 16/28 au ale subșterne subșterisului în F.-Giriș (F.-Györös) p. Tenke.

F. Giriș la 15 Septemvre 1898.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: PETRU SERBU, m. p. protop. ales.

—□—

Pentru deplinirea stațiunei învățătorești din comuna **Șicula** devenită vacantă prin abdicarea învățătorului Longin Baba, protopopiatul Jenopolei se escrie concurs cu termin de **30 de zile** dela prima publicare.

Emolumintele sunt: a) In bani gata 300 fl.; b) cuartir liber cu gradină de legumi și 1 jug. pământ estravilan, 6 stângini de lemne din care are a se încălđi și școla, 10 fl. pentru conferință; dela înmormântări unde va fi poftit — 40 cr.; respectivul ales tot pentru acest salariu are a sustinea și strana.

Doritorii de a ocupa acest post, sunt avisati recursele proveđiute cu documentele prescise și adresate comitetului parochial, a-le trimite părintelui protopop și inspector școlar Constantin Gurban în Boroșneu; érá până la alegere au a se presenta în sta Biserica din loc pentru a-și arăta desteritatea în cele rituale.

Dat din ședința comitetului parochial ținută în 8. Septemvre 1898.

Florianu Monția, m. p. Georgiu Cruceanu, m. p.
preș. com. par. notar com. par.

Cu învoirea mea: CONSTANTIN GURBAN, ppresb. îns. cerc. de școle.

—□—

Pentru vacanta stațiune învățătorească din **Gii** prin acésta se escrie concurs cu termin de alegere de **30 de zile** dela prima publicare în fôia oficială „Bis. și Școla“. Recurenții în acest restimp sunt poftiți recursele lor proveđute cu testimoniu de cualificațiune, cu atestat că sunt în stare a conduce corul vocal înființat deja a le subșterne pe calea oficiului inspect. cerc. din Buteni (Butyin) și a se presenta vre-odată în biserica din loc spre a se face cunoscut poporului.

Venitele acestei stațiuni sunt a) în bani gata 200 18 fl.; b) șinice bucate = 100 fl.; c) 24 metrii lemne din care se va încălđi și școla = 42 fl.; d) dela înmormântări câte 50 cr. dela ceie cu liturgiă 1 fl.; e) Pentru conferință inv. 9 fl.; Scripturistica inv. 3 fl.; g) Curatoratul școloi 3 fl.; h) Pentru curățirea școlei 5 fl.; i) Dreptul de cuineuinale conform legii; m) Grădina de pomărit și n) cuartir bun și gradină întregă.

În conțelegere cu mine: CONSTANTIN GURBAN, m. p. protopresb. inspector de școle.

Comitetul parochial.

—□—

Pentru indeplinirea postului de învățator la școla elementară gr. or. din nou înființată în comuna **Világoș**, pe basa ord. Ven. Consistoriu diecesan din Arad dto 13/25 August Nr. 4363/898 se escrie concurs cu termin de alegere pe ziua **26 Octomvre** (7 Noemvre) 1898.

Emolumintele legate cu acest post sunt: a) Salariu anual în bani 300 fl. v. a.; b) Cortel liber cu grădina și cănepișce; c) (8) opt orgii de lemne din cari are se încălđască și sala de învățământ; d) Pentru curațitul școlei, în cazul când învățătorul va primi pre sine curațitul școlei 35 fl.; e) Paușal de scripturistica personala 3 fl.; érá pentru conferințe 12 fl.

Se obsérvă că déca învățătorul ales va sci instrua, și conduce corul vocal din loc pe note, va primi o remunerațiune anuală de (100) una suta fioreni v. a. érá din contră nu.

Recurenții trebuie se documenteze cualificațiunea lor amésurat concludului sinodal Nr. 80 ex. 1883 și a § 60 din Regul. pentru învățământ.

Cei cu cualificațiune mai buna, se vor bucura de preferinția.

Recurenții sunt îndetorați ca recursele lor bine instruate sa le substerna Dlui Protopr. tractual ca inspector școlar Georgiu Popovici în Világoș până **23 Octomvre** (4 Noemvre) 1898.

Alesul învățator este îndatorat, când este săptămânar și în cas necesar — să impliněscă cântările bisericesci în strană.

Mai departe recurenții sunt poftiți a se infețiosia în comuna la s. biserica în vr'o Dumineca, ori sərbătore, mai nainte de ziua alegerii, cu opt zile, pre a-și dovedi desteritatea în cântări și tipic.

Dat din ședința comitetului parochial, ținuta în 23 Aug. (4 Sept.) 1898.

Comitetul parochial.

Cu scirea protopp. și inspectorului școla **GEORGIU POPOVICIU** din Șiria.

—□—

Se escrie concurs pe vacanta stațiune învățătorească din **Prăjești** cu termin de alegere de **30 zile** dela prima publicare în fôia oficială „Biserica și Școla“ a. c. până-când recurenții se vor presenta vre-odată la biserica din loc și-și vor subșterne recursele pe calea oficiului inspectoral din Buteni (Butyin).

Venitele acestei stațiuni sunt: a) în bani gata 150 fl.; b) 8 șinice bucate = 48 fl.; c) 9 jugere pământ = 54 fl.; d) 4 stângini de lemne numai pentru învățătoriu 30 fl. 40 cr.; e) 2 măsuri fasole = 4 fl.; f) venitele cantorale 15 fl.

Prăjesci, la 16 Aug. 1898.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: CONSTANTIN GURBAN, ppresb. inspect. cerc. de școle.

—□—

În urmarea concludului consistorial din Oradea-mare de dto 9/21 Iuliu a. c. Nr. 749 B. pentru indeplinirea parochiei de a III-a cl. din comuna **Curățele** protopresbiteratul Beiușului se escrie concurs pe lângă următoarele venite preoțesci sistemisate și anume: 1) Cvatir cu 3 chilii, cămară, instrumente pentru economie, grajd pentru vite, coteț pentru porci și tôte cele de lipsă la casă, nu altcum îngrădirea curții parochiale și grădina — care după un calcul de mijloc dau un venit de 60 fl.; 2. Din pământul parochial un venit de 40 fl.; 3. Din birul preoțesc 15 cubule 75 fl.; 4. Din 10 zile de plug à 2 fl. și 110 zile cu mâna à 30 cr. un venit de 50 fl.; 5. După calcul a lor 5 ani dela înmormântări mari, mici, boteze cununii, mașuri, rugăciuni și altele 64 fl. Darea pentru pământul parochial și venitele preoțesci e va plăti comuna. Liturgii private tôte dau un venit de 14 fl.; 7. Tôtă casa 1 fl. dela 120 case 120 fl. de tot 423 fl.

Doritorii de a ocupa acéstă parochie până la **3/15 Octomvre a. c.** au a-și subșterne recursele adresate comitetului parochial la subșterisul protopresbiter — și până la ziua alegerii ce va fi în 4/16 Octomvre, ér cu 8 zile mai nainte a-se presenta la biserica noastră din Curățele pentru a-și arăta desteritatea în cele bisericesci.

Dat în Curățele la 22 August (3 Sept.) 1898.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: ELIA MOGA, m. p. protopop.